

Familjehemodynamik

– Familjehemsföräldrars upplevda påverkan på den egna familjen i uppdraget som familjehem.

Ulrika Högberg och Maria Åberg

**Psykologi 61- 90 hp, Uppsatsarbete 15 hp
Institutionen för individ och samhälle/Högskolan Väst
Höstterminen 2014
Handledare: Eva Löfvendahl
Examinator: Gunne Grankvist**

Familjehemsdynamik:

Studien gjordes i syfte att undersöka hur familjehemsföräldrar kan uppleva att deras uppdrag som familjehem påverkar dem själva, deras biologiska barn och deras relationer. Fokusgruppsintervjuer genomfördes med två grupper innehållande fem familjehemsföräldrar i varje grupp. Fokusgrupperna bestod av fem kvinnor och fem män emellan 33 och 61 år. En intervjuguide och en mindre enkät skapades och användes under intervjuerna som spelades in på ljudfiler. Databearbetningen bestod av en fenomenologisk, hermeneutisk analysmetod. Analysen gav tre slutliga teman: *kommunikationens betydelse inom familjehemmet och i dess kontakt med omvärlden utanför hemmet; familjehemsuppdragets positiva och negativa påverkan på grundfamiljens relationer inom och utom familjen och familjehemsuppdragets positiva och negativa effekter på personlig och psykologisk utveckling hos föräldrar och biologiska barn i familjehem*. Kommunikation och är ett centralt begrepp i livsvärlden för de i studien deltagande familjehemsföräldrarna. Relationer och psykologisk utveckling påverkas både positivt och negativt. Resultaten i studien är i linje med tidigare forskning och kommunikation, gränssättning och empati visade sig vara användbara verktyg i uppdraget som familjehem för föräldrarna i studien. Uppsatsen genererar en modell som fick namnet Familjehemsdynamik. Modellen beskriver vilka effekter uppdraget som familjehem kan ha på individerna i grundfamiljen.

Nyckelord: familjehem, familjehemsföräldrar, biologiska barn, fostersyskon

Foster care family dynamics:

The study was done in order to investigate how foster parents experience how foster care affects themselves, their biological children and their relationships. Focus group interviews were conducted with two groups of five foster parents in each group. The focus groups consisted of five women and five men between 33 and 61 years old. An interview guide and a smaller survey was created and used during the interviews that were recorded on audio files. Data processing consisted of a phenomenological, hermeneutic analysis. The analysis gave three final themes: *the importance of communication within the foster home and in their contact with the world outside the home; the impact of foster care on the biological children and their parents' relations within and outside the foster home and the positive and negative impact on personal and psychological development on parents and biological children in foster homes*. Communication is a central concept in the foster carers everyday life. Relationships and psychological development is influenced both positively and negatively. The results of the study are in line with previous research. Communication, boundaries and empathy are key elements in foster care. The paper generated a model named Fostering care family dynamics. The model describes potential effects of fostering on the individuals in the biological family.

Keywords: foster care, foster parents, biological children, foster siblings

Vi vill rikta ett stort tack till våra informanter som öppenjärtigt tog emot oss med öppna armar och lät oss ta del utav deras upplevda vardag som familjehem. Samtliga föräldrar brinner i sin roll som familjehem och utstrålar en stor kämparglöd. Vi får en tydlig känsla av att detta är kärleksfulla och empatiska människor. Dessa föräldrar och deras biologiska barn är en stor tillgång för samhället och borde få mer uppmärksamhet för sitt hårda arbete med att vara familjehem. Vi vill också tacka den socionom som hjälpte till att kontakta informanterna, vilken gjorde våra intervjuer möjliga och som med ett stort intresse följde studiens gång. Vi är även tacksamma för den handledning vi fått av vår handledare Eva Löfvendahl på Höskolan Väst och som under uppsatsens gång har hjälpt oss att reda ut olika begrepp och andra svårigheter som har uppstått under studiens gång. Slutligen vill vi tacka våra familjer och studiekamrater som har stöttat oss under svåra stunder där sena kvällar och arbete under helger har ingått.

Uppsatsens ämne - familjehemsdynamik och intresset för detsamma grundar sig till stor del i att den ena halvan av författarparet driver familjehem tillsammans med sin familj och i olika sammanhang har mötts av stor okunskap kring vad det innebär att vara familjehem. Dessa erfarenheter har i kontakten med andra familjehem visat sig vara delade av många, liksom erfarenheterna av hur det är att erbjuda sitt hem och hela sin familj till ett barn, en främmande individ som inte så sällan levt i omsorgsbrist och/eller har särskilda behov som behöver bli tillgodosedda, men inte blivit det tidigare. Den andra halvan av författarparet har arbetat med ungdomar på ett hem får vård och boende för unga (HVB-hem) och på så vis kommit i kontakt med familjehem, från en annan synvinkel. Hon har i sitt arbete mött ungdomar som är på väg att bli placerade i familjehem och alla de förväntningar och rädslor som kan finnas inför en sådan flytt.

I dagspress, veckotidningar och på Internet ser man annonser där kommuner, stiftelser, och företag i familjehemsbranschen söker engagerade familjehem som vill göra skillnad för en medmänniska genom att öppna sitt hem för barn och ungdomar som inte kan bo kvar i sin ursprungsfamilj. Dessa annonser syns allt oftare och speglar tydligt ett, enligt Socialstyrelsen (2014a) under de senaste åren, ökande behov av heldygnsvård för barn och ungdomar i Sverige. Heldygnsvård innefattar huvudsakligen två kategorier av placeringar, dels familjehem och dels hem för vård och boende (HVB).

Till skillnad från många andra länder har man i Sverige enligt Höjer (2004) ett stort allmänt och statligt stöd för att familjer ska fungera tillsammans. Istället för att enbart fokusera på barnet och att skydda det, tar man här hänsyn till föräldrarna och deras problematik. Målet med att ha ett barn familjehemsplacerat är oftast att det ska kunna flytta hem till sina föräldrar igen. Socialtjänstlagen (SoL) enligt Sveriges Riksdag, (2001) visar de riktlinjer som ska följas då det finns misstanke om att barn far illa på grund av att deras föräldrar av någon anledning inte klarar av att ansvara för sitt barns väl och ve på egen hand.

SoL är den lag socialtjänsten i första hand följer när de ska ta ett individuellt beslut angående ett barn. Barnets vårdnadshavare måste ge sitt samtycke innan socialtjänsten kan sätta lagen i kraft. Om det inte fungerar och det blir nödvändigt att reglera insatserna med SoL, kan det enligt Socialstyrelsen (2013) bli aktuellt att placera barnet med stöd av lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga, (LVU) (Sveriges Riksdag, 1990). Då har föräldrarna inte någon bestämmanderätt över barnet, men är fortfarande rent juridiskt sett vårdnadshavare för barnet. Detta görs för att det ska kunna sättas in rätt typ av vård för barnet. I Sverige var det enligt Socialstyrelsen (2014b) 9710 stycken barn och ungdomar placerade enligt SoL och 4003 stycken placerade enligt LVU under år 2013. Att placera barn och ungdomar i familjehem är billigare för samhället jämfört med att placera barn och ungdomar på en institution (Socialstyrelsen, 2009).

Tidigare kallades familjehem för fosterhem och det är varje kommuns ansvar att hitta ett individuellt anpassat familjehem åt barnen, samt att utreda om dessa hem uppfyller de krav som ställs. Familjehemmet ska ansvara för att det placerade barnet får just sina individuella behov tillgodosedda, hela tiden i samråd med socialtjänsten, barnets föräldrar och andra som kretsar kring barnet, exempelvis skolan. Barnet ska känna sig trygg i familjehemmet det befinner sig i och det ska finnas en översiktlig plan med tydliga mål för barnet och placeringen. Socialtjänsten ska även erbjuda blivande familjehem en grundutbildning för att ge dem en förståelse för situationer som, framför allt i början, kan uppstå i hemmet och för att de bättre klara av konfliktlösningshantering (Socialstyrelsen, 2013).

Familjer som tar uppdrag som familjehem har enligt Höjer (2004) ett driv att använda sina omvårdnadsfärdigheter och kunskaper kring att barnuppfostran. De känner att de bidrar till att andra barn kan få en bättre uppväxt genom att de använder sig av sin empati och sina erfarenheter av familjeliv samtidigt som de själva får glädjen att uppleva de positiva konsekvenserna det får för det placerade barnet.

'Biologiska barn' är ett flitigt återkommande begrepp i uppsatsen. Begreppet används ofta i forskning kring familjehem Kaplan (1988), Younes och Harp (2007), Höjer (2004), Poland och Groze (1993) och Sutton och Stack (2013), men även av familjehemsföräldrar och deras uppdragsgivare. Med biologiska barn menas i detta sammanhang biologiska barn samt adopterade barn i grundfamiljen. Kortfattat alltså de barn som bodde i familjen innan man blev familjehem, oavsett om de har en eller två föräldrar tillgängliga i familjen, samt barn som föds eller adopteras in i familjen under tiden man är familjehem.

Benämningen familjehemsdynamik i uppsatsens titel har sitt ursprung i en särskild atmosfär eller stämning som Höjer (2007) väl beskriver genom att förklara att barn och ungdomar som placeras i familjehem ibland har mycket annorlunda erfarenheter av familjeliv och att en konsekvens av det kan bli att biologiska barn i familjehem tycker att det placerade barnet beter sig konstigt och avvikande. Vidare ger Höjer (2007) en bild av hur familjehemmet i sin strävan att ge det placerade barnet ett normalt liv, på samma gång ger de biologiska barnen ett mindre vanligt liv.

I sin forskning visar Younes och Harp (2007) på att, trots att blivande familjehemsföräldrar informerade de biologiska barnen angående barn som skulle placeras i familjen och gjorde dem delaktiga i diskussion och förberedelser, tycktes både föräldrar och biologiska barn anse att verkligheten inte överensstämde med hur de hade föreställt sig att det skulle bli. Ändock menade alla föräldrar i studien att familjehemsuppdraget hade en generellt positiv påverkan på familjen, även de som valt att avbryta sitt uppdrag.

Att bli familjehem är en stor omställning för hela familjen då tidigare rutiner och förhållningsätt kan förändras i snabb takt. Denna förändring kan skapa en viss oro hos de biologiska barnen och det är därför enligt Poland och Groze (1993) viktigt att involvera dessa barn tidigt i planeringen inför att bli familjehem och även låta dem få vara med och besluta i det sista avgörandet. Vidare visar även studier gjorda av Serbinski och Shlonsky (2014) att det är viktigt att de biologiska barnen sedan får vara med under hela processen och får en chans att få sina åsikter hörda. På detta sätt känner de biologiska barnen en delaktighet och förståelse för de problem som kan uppstå och det blir också lättare för föräldrarna att hantera konflikter och stress som kan uppstå i samband med det om de har de biologiska barnen med sig. Om de biologiska barnen får tillåtelse att ventilera sina känslor, blir oftast inte anklagelserna mot föräldrarna så stora när negativa effekter uppstår. Forskingen visar att även om de biologiska barnen känner att de kan prata om sina känslor hemma, väljer en del att inte prata om det med sina föräldrar då de är rädda för att skapa ännu mer stress än vad de upplever att deras föräldrar redan har (Serbinski & Shlonsky, 2014).

Watson och Jones (2002), Sutton och Stack (2013) och Twigg och Swan (2007), framhåller samtliga i sina studier att det underlättar om det placerade barnet är yngre än de biologiska barnen. Det är ofta så att de biologiska barnen får vara mottagare när det placerade barnet får sina eventuella svajande utbrott som från ena stunden kan gå från att vara glad till att i nästa bli mycket arg, vilket kan vara mycket svårt att förstå. Dessa konflikter kan undvikas om det biologiska barnen är äldre än det placerade barnet. En stolthet utvecklas över att vara en förebild för det placerade barnet, samt att det väcks en känsla hos det biologiska barnet över att vara viktig och delaktig i processen, det skapar en sammanhållning i familjen. Det är enligt Twigg och Swan (2007) inte ovanligt att de biologiska barnen väljer att bli familjehem i vuxen ålder, eller att de arbetar med att hjälpa andra eller engagerar sig i någon typ av hjälporganisation.

Höjer (2007) framhåller i sin artikel att man måste anpassa informationen om det placerade barnets bakgrund efter de biologiska barnens ålder. Vissa begrepp kan vara svåra för barnet att förstå, speciellt om det är våld eller utnyttjande inblandat. Är informationen inte anpassad till barnets kognitionsnivå, bildas ett glapp och de biologiska barnen förlorar sin oskuldsfullhet. Därför är det oerhört viktigt att socialtjänsten från början är ärliga och tydliga

om det placerade barnet så att inte missförstånd uppstår och att familjehemmet får en chans att förbereda sig innan de tar emot det placerade barnet. Får familjehemmet ofullständig information angående det placerade barnet kan det enligt Wilson, Sinclair och Gibbs (2000) leda till påfrestningar och slitningar i familjen och i värsta fall orsaka ett sammanbrott i familjehemmet. Även under pågående placering kan kommunikationen mellan uppdragsgivare och familjehem kärva.

Familjehem upplever från tid till annan att uppdragsgivaren tar beslut som inte speglar de behov som familjehemmet anser att placerade barnet, eller familjen som helhet har. Följaktligen känner familjehemmen att viktiga beslut fattas över deras huvuden. Enligt Daniel (2011) skapar sådana erfarenheter en frustration då tanken är att man som uppdragstagare ska vara en del av sammanhanget, men ändå känner sig exkluderad. Detta är ett problem som även Sutton och Stack (2013) tar upp, den ständiga utmaningen att bli lyssnad på och att få vara med när nya beslut ska tas och att få vara en del med det, i stället för att hela tiden få till sig att de inte är de biologiska föräldrarna till barnet och har då heller inte någon bestämmanderätt över det.

Daniels (2011) forskning visar att det kan vara problematiskt att få besked om möten och samtal med kort varsel som ställer till det i vardagsplaneringen. Det är inte lätt att arbeta heltid och ha möjlighet till att hastigt kunna avvika från jobbet för att kunna gå på möten, eller för att andra händelser har inträffat, i exempelvis skolan, som gör att man måste infinna sig där med en gång. Det innebär så mycket mer att vara familjehem än att bara ha ett barn placerat hos sig som ska ha någonstans att bo och någonting att äta. Många utav dessa barn har traumatiska upplevelser bakom sig och mår i perioder mycket dåligt. Men det räcker enligt Daniel (2011) inte med att bara ge kärlek till det placerade barnet, det krävs mycket mer. Omgivningen kan ha svårt för att förstå att man som familjehemsförälder inte kan komma och gå som vanligt, utan att man måste kunna vara flexibel. Som familjehemsförälder måste man ständigt vara nåbar och finnas där för barnet, men tiden som behövs för att kunna vara detta finns enligt Younes och Harp (2007) inte om man som familjehemsförälder samtidigt måste arbeta utanför hemmet. Detta kan innebära att det blir svårt att arbeta heltid för båda föräldrar eller att en kanske inte kan arbeta alls, framför allt i början när barnet kommer till familjen och behöver få en möjlighet att bo in sig och känna tillit till sin nya familj. Det måste också läggas mycket tid på att bygga upp ett kontaktnät kring barnet med hjälp av bland annat skolan, då de ofta kan ske konflikter där med lärare och personal, men även i samarbete med andra viktiga vardagsinstanser (Younes & Harp, 2007).

Trots att det i många fall kan vara svårt för de biologiska barnen att få en ny familjemedlem, tycks det ändå, enligt Serbinski och Shlonsky (2014) verka så att det har en positiv påverkan på de biologiska barnen som växer upp i ett familjehem om barnen får vara med i viktiga beslut angående det placerade barnet. Det är, hävdar Daniel (2001) en familjeangelägenhet att bli familjehem och då är det alla familjemedlemmars rättigheter att få vara delaktiga i det. Höjer (2004) visar i sin forskning på att de flesta familjehemsföräldrar anser att deras biologiska barn är nöjda över att vara familjehem och att det får ut mycket positivt utav det. Även Höjer (2004), Younes och Harp (2007) och Twigg och Swan (2007) bekräftar att de flesta familjehemsföräldrar anser att det är bra för de egna biologiska barnen att växa upp i ett familjehem och se sina föräldrar engagera sig i andras välmående. På så sätt skapas en förståelse för andras liv och eventuella svårigheter som de lever med, samt en bättre förståelse för hur samhället fungerar. Föräldrarnas önskan är att deras biologiska barn på detta sätt ska lära sig att känna empati och tänka på sina attityder gentemot andra.

Samtidigt som de biologiska barnen utvecklar många positiva egenskaper av att växa upp i ett familjehem finns det också negativa sidor av det. Twigg och Swan (2007) menar att även om de biologiska barnen lär sig mycket av att vara familjehem, så kan det också vara mycket energikrävande att hela tiden kämpa mot sina ambivalenta känslor och benägenhet att

överskatta det positiva och inte kritisera sina föräldrars val att bli familjehem för att skydda och stötta sina föräldrar.

Höjer (2004), Höjer (2007), Twigg och Swan (2007) och Poland och Groze (1993) visar samstämmigt i sin forskning att det i familjehemmen blir svårt för föräldrarna att ge egen tid till de biologiska barnen då de placerade barnen ofta, på grund av olika svårigheter och problematik tar upp mycket tid. Det blir svårt att hitta balansen mellan att finnas till för alla och en del kan uppleva att deras biologiska barn nästan blir lite osynliga om det placerade barnet tar mycket plats, vilket skapar stora skuld känslor. De biologiska barnen förstår ofta varför det placerade barnet tar så mycket plats, men kämpar ändå med avundsjuka och bitterhet över situationen och de upplever att deras behov och önsningar inte tas på allvar.

Då de placerade barnen kräver mycket uppmärksamhet kan de biologiska barnen känna sig berövade på uppmärksamhet från sina föräldrar. Watson och Jones (2002) menar utifrån sin forskning att tycks vara så att en positiv effekt är, att upplevelsen av att dela föräldrarnas uppmärksamhet med ett placerat barn också kan skapa en självständighet och en styrka som det biologiska barnet kan behöva som beskydd vid påtryckningar utifrån mot föräldrarna.

En psykologisk påverkan på de biologiska barnen kan enligt Kaplan (1988) och Serbinski och Shlonsky (2014) kan bestå av att föräldrarna överskattar deras mognadsnivå. Detta kan vara känsligt om barnen är små, eftersom glappet mellan informationsnivån och barnets förmåga att tolka densamma kan utveckla separationsångest hos de biologiska barnen. Genom att uppfatta det placerade barnet som oälskat eller styggt och utav det dra slutsatsen att det är därför det blivit bortlämnat, fruktar de själva att bli bortlämnade om de inte sköter sig, vilket påverkar deras personlighet.

Tidigare forskning visar på att föräldrarnas relation till varandra som par förändras när de blir familjehem. Att kommunicera och ta itu med problem som uppstår är energibesparande verktyg för att vardagen i familjehemmet ska fungera. Familjehemsföräldrar utvecklar en ny ödmjukhet inför varandra och sätter större värde på egen-tid som par och avslappnad tid med de biologiska barnen (Younes & Harp, 2007). Höjer (2004) förklarar att familjehemspär ofta lever i långa förhållanden med samma partner livet ut, just på grund av att de har en öppen kommunikation och ger varandra tillåtelse att ventileras. I vanliga sociala sammanhang sker ofta missförstånd mellan familjehemsföräldrar och folk i allmänhet, då det råder en ganska allmän okunskap om vad det innebär att vara familjehem och varför en del människor väljer att bli det (Daniel, 2011). Trots alla svåra processer en familj som väljer att ta uppdrag som familjehem möter i sin livsvärld visar studier Höjer (2004), Kaplan (1988), Twigg och Swan (2007) och Younes och Harp (2007), att den generella uppfattningen från biologiska barn och föräldrar i familjehem är att familjehemsuppdraget har en positiv inverkan på individerna och familjen som helhet.

Social konstruktionism växte fram som en radikal och kritisk reaktion på den mer traditionellt, experimentella forskningen inom socialpsykologin. *Social konstruktionism* utgår enligt Burr (citerad i Angelöw & Jonsson, 2000) från fyra grundantaganden: *en kritisk hållning mot det för-givet-tagna; att kunskap är historiskt och kulturellt specifikt; att kunskap blir varaktig genom sociala processer* och slutligen *att kunskap och sociala handlingar går hand i hand.*

Kellys teori om *personliga konstruktioner* handlar enligt Payne (2008) om hur människors beteende styrs av, via tidigare erfarenheter, inhämtade konstruktioner eller begrepp i deras medvetande. Olika individer konstruerar samma situation på olika sätt. Om man vill förändra beteenden hos människor är det därför enligt denna teori hjälpsamt att förändra individens konstruktioner och på så vis understödja förändring av det oönskade beteendet. Vidare beskriver Payne (2008) att personliga konstruktioner och sociala konstruktioner är två olika teorier där de personliga konstruktionerna är de inre fotoalbum som människor konstruerar utifrån sina egna upplevelser och föreställningar av världen. Därför är en individs personliga

konstruktioner just personliga och skiljer sig därmed från alla andra individers personliga konstruktioner och utgör således ett individuellt perspektiv. Teori om *social konstruktion* å andra sidan går ut på att den kunskap som skapas i det sociala samspelet, där människor i interaktion förklarar, skildrar och berättar om världen i sin egen historiska, kulturella och sociala kontext, i sig är det som bygger sociala konstruktioner. Följaktligen kan man beskriva sociala konstruktioner som varande människors upplevda gemensamma verkligheter. Socialkonstruktivistiska idéer kan kopplas till kognitiv teori och i praktiken också till kognitiv terapi, men används även inom psykoterapi.

Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att undersöka hur familjehemsföräldrar kan uppleva att deras uppdrag som familjehem påverkar individerna och deras relationer i den egna familjen. Frågeställningarna som ställs är:

- Hur kan föräldrar uppleva att relationerna i den egna, grundfamiljen påverkas i och med uppdraget som familjehem?
- Hur kan föräldrar uppleva att familjens uppdrag som familjehem påverkar de biologiska barnens psykologiska utveckling?
- Hur kan föräldrar uppleva att de själva har utvecklats, som föräldrar och människor, i och med sitt uppdrag som familjehem?

Metod

Metodval

För att söka svar på frågeställningarna används i studien en kvalitativ metod. I linje med kvalitativ metodologi är intentionen att titta djupare in i familjehemmets vardagsliv och deras särskilda dynamik, få del av informanternas upplevelser av sin livsvärld och på så vis försöka förstå den utmaning de möter i sina uppdrag som familjehem, samt undersöka vilken påverkan de uppfattar att deras uppdrag som familjehem har på grundfamiljens individer och deras relationer. Formvalet för datainsamlandet föll på fokusgruppintervjuer. Fokusgruppmetoden ger enligt Ahrne och Svensson (2011) goda förutsättningar att utforska människors erfarenheter och upplevelser inom ett visst gemensamt sammanhang eller ämne. Interaktionen mellan gruppdeltagarna och tryggheten i gruppen ger i sig möjligheter att få ett öppet och icke-dömande diskussionsklimat, vilket i sin tur sannolikt ökar chanserna till att få en ökad förståelse av familjehemmets livsvärld och deras upplevelser av att vara, något som man skulle kunna benämna som, professionella föräldrar med uppdrag som familjehem.

I studien ingår tio informanter fördelade i två Fokusgrupper med fem informanter i vardera gruppen.

Undersökningsdeltagare

Fokusgrupp A består av totalt fem stycken familjehemsföräldrar.

Informant 1 är en 35-årig kvinna, sammanboende med informant 2 i villa på landet. Informanten har två biologiska barn på 23 och 19 år, varav ett bor hemma, samt två familjehemsplacerade barn på 10 respektive 11 år och har haft uppdrag som familjehem sedan 4 år tillbaka. Hittills har informanten haft två barn placerade i sin familj och hon arbetar halvtid som egenföretagare.

Informant 2 är en 44-årig man, sammanboende med informant 1 i villa på landet. Informanten har två biologiska barn på 23 och 19 år, varav ett bor hemma, samt två familjehemsplacerade barn på 10 respektive 11 år och har haft uppdrag som familjehem sedan 4 år tillbaka. Hittills har informanten haft två barn placerade i sin familj och han arbetar deltid som förskollärare.

Informant 3 är en 37-årig man, sammanboende i villa i en mindre tätort. Informanten har tre biologiska barn i åldrarna 6, 10 och 12 år som alla bor hemma, samt har ett familjehemsplacerat barn på 15 år och har haft uppdrag som familjehem sedan 1½ år tillbaka. Hittills har informanten haft ett barn placerat i sin familj och han arbetar som chef för en konstruktions- och designavdelning.

Informant 4 är en 61-årig man, sammanboende med informant 5 i villa på landet. Informanten har tre biologiska barn i åldrarna 33, 36, och 38 år som inte längre bor hemma, samt tre familjehemsplacerade barn på 12, 14 och 14 år och har haft uppdrag som familjehem sedan 19 år tillbaka. Hittills har informanten haft sju barn placerade i sin familj och han arbetar som föreståndare in om renhållning.

Informant 5 är en 56-årig kvinna, sammanboende med informant 4 i villa på landet. Informanten har tre biologiska barn i åldrarna 33, 36, och 38 år som inte längre bor hemma, samt tre familjehemsplacerade barn på 12, 14 och 14 år och har haft uppdrag som familjehem sedan 19 år tillbaka. Hittills har informanten haft sju barn placerade i sin familj och hon har inget arbete utöver familjehemsuppdraget.

Fokusgrupp B består av totalt fem stycken familjehemsföräldrar.

Informant 6 är en 33-årig man, ensamboende i villa på landet. Informanten har inga biologiska barn, är uppvuxen i ett hem där man varit familjehem och jourhem i många år och har ett familjehemsplacerat barn på 3 år sedan 2 månader tillbaka och har inget arbete utöver familjehemsuppdraget.

Informant 7 är en 40-årig kvinna, sammanboende i villa i en mindre tätort. Informanten har två biologiska barn i åldrarna 9 och 14 år, samt två familjehemsplacerade barn på 3 och 5 år och har haft uppdrag som familjehem sedan 4½ år tillbaka. Hittills har informanten haft 2 familjehemsplaceringar samt varit kontaktfamilj och hon har inget arbete utöver familjehemsuppdraget.

Informant 8 är en 42-årig kvinna, sammanboende med informant 9 i villa i en mindre tätort. Informanten har två biologiska barn i åldrarna 14 och 17 år, samt två familjehemsplacerade barn på 4 och 9 år och har haft uppdrag som familjehem sedan 12 år tillbaka och familjen har varit både kontaktfamilj till 5 barn och jourhem för 3 barn tidigare. Utöver familjehemsuppdraget arbetar informanten som församlingsassistent.

Informant 9 är en 48-årig man, sammanboende med informant 8 i villa i en mindre tätort. Informanten har två biologiska barn i åldrarna 14 och 17 år, samt två familjehemsplacerade barn på 4 och 9 år och har haft uppdrag som familjehem sedan 12 år tillbaka och familjen har varit både kontaktfamilj till 5 barn och jourhem för 3 barn tidigare. Informanten har inget arbete utöver uppdraget som familjehem.

Informant 10 är en 43-årig kvinna, ensamstående i lägenhet i en mindre tätort. Informanten har ett biologiskt barn på 6 år, samt ett familjehemsplacerat barn på snart 5år. Det placerade barnet och informanten är släkt och informanten har haft uppdrag som familjehem sedan snart 4 år. Hittills har informanten haft 1 familjehemsplacering och hon jobbar som barnskötare utöver uppdraget som familjehem.

Procedur

Fokusgrupperna rekryterades via en, inom olika kommuner i Västra Götaland verksam, socionom, vilken en av författarna, Ulrika, fått kontakt med genom grupphandledning för familjehemsföräldrar. Handledaren, som för att säkerställa informanternas anonymitet här inte nämns vid namn, handleder som en del av sin yrkesroll just familjehemsföräldrar i deras uppdrag som familjehem. Fokusgrupperna kom på så vis att bestå av etablerade handledningsgrupper, som träffas regelbundet, ungefär var annan vecka för handledning utifrån sina uppdrag som familjehem.

Fokusgrupp A och Fokusgrupp B träffas på två olika platser inom Västra Götalandsregionen. Då frågorna som skulle diskuteras kan upplevas vara av privat och känslig natur, var det en stor fördel att informanterna kände varandra väl sedan tidigare och på så vis kunde känna sig trygga med att dela med sig av sina erfarenheter och upplevelser. Intervjuerna blev som ett inslag i handledningsgruppernas vanliga handledningsträff och genomfördes vid separata tillfällen på de två olika geografiska platser grupperna vanligtvis träffas. Via gruppernas handledare framgick att Fokusgrupp A kände förtroende och ville delta i studien, till viss del på grund av att en av författarna själv hade uppdrag som familjehem och att det skapade en bekvämlighetskänsla, men även för att de hade en önskan om att familjehemsuppdraget som sådant skulle få större uppmärksamhet i samhället. Fokusgrupp B är den handledningsgrupp som en av författarna själv är en del av. Författaren tillfrågade själv dessa informanter vid ett reguljärt handledningstillfälle om de ville delta i studien och samtliga närvarande ställde sig med detsamma mycket positiva till att delta. Dels för att de ville hjälpa en vän med studierna, men också för att ge en mer nyanserad och i deras ögon mer verklig och positiv bild av familjehemsverksamhet och vad det är i kontrast till den, som de upplevde, negativa bilden som ofta målas upp i media.

Vid fokusgruppintervjuer leds eller modereras diskussionen av en gruppleddare, en så kallad moderator. Moderatorns roll är att få igång diskussionen i gruppen och att uppmuntra varje informant att delta i samtalet, och se till att alla får komma till tals och får dela sina erfarenheter och åsikter (Ahrne & Svensson, 2011).

Båda fokusgruppsintervjuerna följde samma struktur. Den av författarna som för tillfället inte agerade moderator hade ansvar för att kontrollera tiden och ljudinspelningen med telefonerna, dubbelkolla att alla frågor i intervjuguiden togs upp samt iaktta informanternas interaktion, miner och kroppsspråk. Varje intervjuinspelning blev ungefär en timma.

Etiska överväganden

Författarna delade upp moderatorrollen på en fokusgrupp vardera, så att Ulrika var moderator för Fokusgrupp A och Maria för Fokusgrupp B. På så sätt undveks att Ulrika färgade den egna handledningsgruppen med sin egen förförståelse. Just att använda handledningsgruppen som Ulrika själv annars är en del av, gav författarna en hel del huvudbry och forskningsetiska funderingar. I valet mellan att söka nya informanter eller hitta ett bra sätt att förhålla sig till gruppen som sådan, blev alternativet att medvetet och sakligt gå in i forskarrollen för att få ett bra perspektiv, utan att för den delen mista nyckeln till bekvämlighetskänslan hos gruppen, ett acceptabelt sätt att ta sig an intervjuerna.

Moderatorn informerade fokusgrupperna både muntligt angående syftet med studien, samt tydliggjorde att fokusgruppintervjun var frivillig och att de när som helst kunde avstå medverkan. Vidare förklarade moderatorn att all insamlad data enbart skulle användas till examensarbetet och att det var endast författarna, deras handledare och examinatorn som skulle få tillgång till källmaterialet. Moderatorn tydliggjorde att informanternas identitet inte skulle kunna knytas till det färdiga materialet och hur detta säkerställdes genom att koda enkäter och utesluta känslig och avslöjande information i transkriberingen samt att ljudfiler och transkript skulle förstöras efter examination. Skriftlig information fanns i text överst på enkäterna med inledningsfrågor som, efter att informanterna fyllt i dem, klipptes itu. På så sätt fick varje informant den skriftliga informationen angående forskningsetiska regler samt telefonnummer till författarna med sig hem.

Fokusgruppsintervjuerna avslutades med att moderatorn frågade om alla kände att de fått sagt det som de ville, om informanterna tyckte att författarna helt missat något och om de var nöjda med intervjun och diskussionerna som helhet.

Instrument

En intervjuguide konstruerades med inspiration från Kvale och Brinkmann (2009) och den kom att bestå av inledningsfrågor, övergångsfrågor, nyckelfrågor, samt avslutande frågor. Inledningsfrågorna sammanställdes till en liten enkät (se Appendix 1) som skulle ge enkel bakgrundsinformation om varje informant, så som ålder, kön, boendefrom, antal egna barn och antal placerade barn. Informanterna ombads fylla i enkäten under uppstarten av intervjun.

Intervjuguiden (se Appendix 2) inleddes med två stycken enklare övergångsfrågor som var tänkta som en bra öppning på diskussionen. Den inledande frågan rörde vilka förberedelserna varit införför att bli familjehem och den andra handlade om vilka praktiska saker som hade förändrats mest sedan man tog uppdrag som familjehem. Därefter följde sju nyckelfrågor som avhandlade frågor om erfareneter av att fungera som familjehem och den upplevda påverkan på grundfamiljens individer och deras relationer, det vill säga frågor som förväntades ge diskussioner som kunde leda till svar på uppsatsens frågeställningar. Nyckelfråga nummer sju var en reservfråga som var till för att hjälpa informanterna på traven i fall de skulle visa sig vara svåra att få igång, så blev dock inte fallet, därför blev fråga sju oanvänd under båda fokusgruppintervjuerna.

Fokusgruppsintervjuerna spelades in med hjälp av författarnas båda mobiltelefoner. Enkäterna fick var sin kod, en siffra från 1-10 och när författarna säkerställt att de kunde skilja mellan rösterna i inspelningarna klipptes namndelen bort från enkäterna. Transkriberingen gjordes med hjälp av mobiltelefonerna och datorer.

Databearbetning

Som lämplig analysmetod valdes Interpretative Phenomenological Analysis (IPA) då denna metod strävar efter att förstå deltagarnas personliga och sociala värld där deltagarnas personliga erfarenheter är intressant. Detta är ett fenomenologiskt synsätt där Smith (2007) menar att deltagarens perception av en händelse eller objekt studeras i motsats till att skapa en händelse eller ett objekt i sig. Forskaren har hela tiden en aktiv roll för att försöka kunna komma nära deltagarens personliga värld. Samtidigt som deltagaren försöker förstå sig på sin egen personliga värld, försöker också forskaren förstå sig på deltagarens värld. Detta är en två-steps tolknings process som har en del gemensamt med hermeneutiken och andra tolkningsteorier.

IPA kombinerar en empatisk hermeneutik med en ifrågasättande hermeneutik där också det fenomenologiska tankesättet försöker förstå deltagaren och sätta sig in i dennes liv. Genom IPA försöker forskaren hitta en koppling eller ett samband mellan vad deltagarna säger, deras

tankar och deras emotionella tillstånd. Men det kan vara komplicerat då människor ofta kämpar med att uttrycka vad de känner och tänker, men inte vill lämna ut sig helt och hållet. Forskarens uppgift blir då att tolka deltagarens mentala och emotionella tillstånd från vad de säger där IPA lägger stor vikt på förståelse både från deltagaren och forskaren. Det kan ses som om det kognitiva har ett centralt analytiskt samband som hör mycket ihop med nutida kognitiv psykologi och socialpsykologi. Trots det så skiljer sig IPA en del från den traditionella psykologiforskningen där det oftast används en kvantitativ analysmetod. IPA är djupgående kvalitativ analysmetod (Smith, 2007).

Enkla transkriberingsregler upprättades och följdes under transkriberingen av det på ljudfiler inspelade materialet. Författarna läste sedan transkriptet upprepande gånger för att få en överskådlig uppfattning om vad som var intressant och signifikant i informanternas diskussioner utifrån de frågeställningar som ställts. De utvalda meningsenheterna grupperades sedan upp i olika koder som kunde ändras eller byta plats under processens gång. Koderna kopplades därefter ihop till teman för att få ett sammanhang (se Tabell 1). Fem underteman utformades utifrån informanternas öppenhjärtliga fokusgruppdiskussioner: *kommunikation*; *konkurrens*; *psykologisk utveckling*; *relationer* samt *förändring*, dessa underteman användes som byggstenar till tre slutgiltiga teman vilka döptes till:

- Kommunikationens betydelse inom familjehemmet och i dess kontakt med omvärlden utanför hemmet
- Familjehemsuppdragets positiva och negativa påverkan på grundfamiljens relationer inom och utom familjen.
- Familjehemsuppdragets positiva och negativa effekter på personlig och psykologisk utveckling hos föräldrar och biologiska barn i familjehem.

De vetenskapliga artiklar som var relevanta för studien och som används som referenser i uppsatsen, är explorativa i sin utformning och tar sällan direkt ansats utifrån någon teori. Utifrån detta och efter att ha analyserat transkriptet enligt IPA, beslutades att använda sig av metoden Grounded theory då denna enligt författarnas uppfattning ansågs ha mycket gemensamt med analysmetoden IPA och därför passade bra som en förlängning och avslutning av analysprocessen. Författarna lät på så vis insamlad data generera en modell.

En grundad teori är en öppen och flexibel teori som inte planeras innan studien, utan skapas när all data är insamlad (Smith, 2007). All tidigare analyserad data bearbetades fram och tillbaka upprepade gånger utifrån de teman som framkommit i IPA-analysen. Detta genererade en modell (se Figur 1) som döptes till familjehemsdynamik och den tydliggör vilken effekt uppdraget som familjehem kan ha på individerna i grundfamiljen. Modellen beskriver hur påverkningar kan komma, uppifrån i modellen, in i familjehemmets livsvärld och processas där, mitten av modellen, effekter som kan bli av påverkningarna visas underst i modellen och hur dess kan bidra till erfarenheter som går tillbaka upp, med pilarna på sidorna av modellen, och möter påverkningarna igen.

Tabell 1
Kodningsexempel

Meningsenhet från transkript	Betydelsen av meningsenhet	Kod	Exempel på undertema	Tema
Å så försöker man förklara de att alla familjehemsplacerade barn har baggage..., om inte annat är det ett trauma att komma till en ny familj å bli tagen från sin ursprungsfamilj.	Det kan vara svårt att få förståelse för de familjehemsplacerade barnens situation i kontakten med skolan	Kommunikation i makrorelationer.	Kommunikation	Kommunikationens betydelse inom familjehemmet och i dess kontakt med omvärlden
Man har hjälpt andras barn på bekostnad av sina egna. Det känns tufft, särskilt då man lovat att inte ta in något barn med problematik.	Skuld känslor som uppkommer i konkurrens mellan placerade och biologiska barn.	Konkurrens- skapad lojalitets- skuld, negativ påverkan	Konkurrens	Familjehemsuppdragets positiva och negativa påverkan på grundfamiljens relationer inom och utom familjen.
Det har hänt grej efter grej efter grej så att det första vi prata om på morgon är det placerade barnet å de sista när en går å lägger oss och liksom de tar ju död på rubbet som familj..., så det har, ja... kämpat.	Stora påfrestningar på relationerna inom grundfamiljen när det placerade barnet har stor problematik.	Negativ och tärande påverkan på relationerna inom familjen	Relationer inom familjen	Familjehemsuppdragets positiva och negativa påverkan på grundfamiljens relationer inom och utom familjen.
Fick en väldig insikt i hur samhället fungerar å vilka orättviser de e... Det har påverkat en väldigt positivt...	Biologbarn får tidigare inblick i och förståelse för olikheterna och orättvisorna i samhället.	Påskyndad mognad och förståelse för olikheter hos människor och i samhället	Psykologisk utveckling (hos biologbarnen)	Familjehemsuppdragets positiva och negativa effekter på personlig och psykologisk utv. hos föräldrar och biologiska barn i familjehem
Å sen, för våran del så har ju hela vårt liv förändrats i och med barnen.	Stor omställning i familjen när de placerade barnen med stora behov tar upp mycket av föräldrarnas tid.	Förändring av livsstil och socialt umgänge.	Förändring	Familjehemsuppdragets positiva och negativa effekter på personlig och psykologisk utv. hos föräldrar och biologiska barn i familjehem

Egenproducerad tabell

Resultat

Tanken på att bli familjehem kan väckas av en tillfällighet eller vara något som växer fram över tid. Informanterna i studien hade varierande anledningar till varför just de blev familjehem. En del för att de själva inte kan få egna biologiska barn, några för att det helt enkelt bara blev så, som en naturlig följd av att ha varit dagbarnvårdare, ytterligare någon för att informanten själv hade haft en svår barndom.

Den största och alltigenom allmänna anledningen som alla delade var, att de ville hjälpa ett barn och ge henne eller honom den kärlek och omsorg som barnets biologiska föräldrar av någon anledning inte klarar av att ge sitt barn just nu. En informant sa under övergångsfrågorna där diskussionen rörde sig kring ämnet hur och varför; ”De va en vän till familjen som... berätta om det behovet som fanns... tänkte väl inte så mycket på det då, men... Det växte fram. Ja, jo, kanske... vi har ju plats. Vi har ju råd. Varför skulle inte vi kunna...” Det kan tolkas som att det är en djup empati förenat med ett så kallat omvårdnadsöverskott som fått de flesta informanterna i studien att ta uppdrag som familjehem.

Kommunikationens betydelse inom familjehemmet och i dess kontakt med omvärlden utanför hemmet

Informanterna tycker samstämmigt att det är svårt att förbereda de biologiska barnen på vad som komma skall då de själva ofta inte vet hur det kommer att bli. Det är också svårt att avgöra hur mycket information om det placerade barnens bakgrund de ska ge de biologiska barnen och hur mycket de bör veta. Oftast anpassas detta efter ålder, men alla informanter är överens om att det absolut bästa är att vara ärlig mot sina biologiska barn och svara på de frågor som kan uppstå så gott de kan och allt efter att tiden går. Ett par informanter uttryckte att om föräldrarna inte är ärliga mot de biologiska barnen, skapar det oro och ångslan då de biologiska barnen ofta förstår mer än vad deras föräldrar tror och sanningen förr eller senare kommer fram. Flera informanter instämde i resonemanget. En informant hade lovat sina biologiska barn att inte ta emot något barn med alltför stora problem, men socialtjänsten mörkade problemen som fanns, vilket inte upptäcktes förrän det placerade barnet hade bott hemma hos dem en tid. Hade familjehemsföräldrarna fått kännedom om dessa omständigheter från början hade de inte blivit familjehem åt just det barnet, då det innebar mer än vad de egentligen klarade av. Informanten uttrycker att man har hjälpt andras barn på bekostnad av sina egna biologiska barn, vilket känns tufft då de hade lovat att inte ta hem något barn med problematik.

Som familjehem vill man undvika ett sammanbrott och försöker hela tiden samarbeta med socialtjänsten, men informanterna upplever att de ofta känt sig motarbetade av dem. Informanterna anser att de å sin sida känner det placerade barnet och vet vilka behov det behöver få tillfredsställda, men att socialtjänsten å sin sida många gånger kontrar med lagar och paragrafer när de framför en idé som skulle kunna underlätta eller förbättra det placerade barnets förutsättningar. Samtliga familjehemsföräldrar i studien har någon gång erfarit att de inte blivit lyssnade på av sin uppdragsgivare, socialtjänsten. Dessa erfarenheter har skapat misstro och de upplever ibland att socialtjänsten är mer intresserade av att föra en dokumentation än att verkligen lyssna på vad de har att säga. Flera av informanterna har fått nya socialsekreterare och/eller familjehemssekreterare en eller flera gånger under ett och samma uppdrag. Kommunikationen med socialtjänsten har inte alltigenom varit usel för informanterna, de negativa erfarenheterna överväger dock i diskussionerna. Det framkommer även hur viktig kommunikationen med just uppdragsgivaren Socialtjänsten är för familjehemmen. Informanterna är samtidigt överens om att detta kan skilja sig mellan olika kommuner och att några av dem har valt att byta kommun när samspelet inte har fungerat.

Informanter med längre tid i uppdraget som familjehem uttryckte att när de först blev familjehem litade de på socialtjänsten och trodde att de fick all information de behövde, men

genom sina erfarenheter ställer de idag betydligt mer frågor och sätter in sig i ärendet på ett annat sätt för att det inte ska ske missförstånd och för att det ska fungera bättre hemma med grundfamiljen. Ett annat problem som flertalet av informanterna upplever är att de ofta får höra ifrån sina socialsekreterare att det placerade barnets föräldrar har sina rättigheter enligt socialtjänstlagen när det gäller beslut angående det placerade barnet, men aldrig om barnens rättigheter. De blir ofta hårt påmind om att de inte är vårdnadshavare och att det inte är deras barn som bor hemma hos dem. Det blir betydligt lättare att samarbeta om det placerade barnet är placerat enligt LVU, eftersom det placerade barnets biologiska föräldrars åsikt då inte har någon inverkan på placeringen. Informanterna får ofta höra i försvar från sina socialsekreterare att de har ett svårt jobb med en många lagar att ta hänsyn till.

Konflikter som kan uppstå är enligt en informant att socialtjänsten inte vill ge familjehemsföräldrarna tjänstledigt vid hög belastning i familjen och att de till och med kan hota med omplacering om inte familjehemsföräldrarna orkar ta hand om det placerade barnet. Detta tror några av informanterna kan bero på att socialtjänsten inte följer upp vad som händer i familjehemmet när ett barn har blivit placerat. Någon upplevde att socialtjänsten vill "bli av" med ett barn för att sedan kunna ta tag i nästa, även om de måste köra en fuling och avstå att avslöja viktiga detaljer för familjehemsföräldrarna. Problemet, menar informanterna, borde kunna lösas genom god kommunikation mellan socialsekreterare, familjehemssekreterare och familjehem för att under processens gång skapa en förståelse för vad som händer i familjehemmet och insikter om vilka problem som kan uppstå just där.

Familjehemsuppdragets positiva och negativa påverkan på grundfamiljens relationer inom och utom familjen.

Det är en stor skillnad att vara familjehem jämfört med grundfamiljen då det placerade barnet enligt flertalet av informanterna ofta försöker kila sig emellan familjehemsföräldrarna och de biologiska barnen, vilket innebär att de nu måste dela på uppmärksamheten. Det blir svårt för föräldrarna att ge egen tid till de biologiska barnen som är fullt medvetna om att föräldrarna lägger mycket tid på det placerade barnet, då det placerade barnets behov är stort. Informanterna anser att det är oerhört viktigt att ge de biologiska barnen egen tid. De betonar särskilt att de biologiska barnen förtjänar extra omtanke, så att man inte missar dem bland allt annat som kontinuerligt pågår.

Att föräldrarnas relation till varandra som par förändras när de blir familjehem är något de flesta informanterna upplevt. Informanterna betonar vikten av att prata med varandra och inte låta småsaker ligga under ytan och puttra tills det till slut kokar över, det finns inte tid eller energi över till det. De har lärt sig att vara mer ödmjuka inför varandra och värdesätter tiden de får tillsammans, både ensamma och med den biologiska grundfamiljen, att bara få vara. Ett par informanter som har ett placerat barn som har mycket problematik sa; "Det första och det sista vi pratar om är det placerade barnet. Det tar död på rubbet som familj. Vi har fått kämpa som familj och par." De beskrev vidare hur de "kämpar hela tiden" och att planerad avlastning var en viktig tillgång för dem för att orka med att fortsätta som familjehem. Avlastning framhölls som något värdefullt och viktigt för just den familjen.

En negativ effekt på relationer med släkt och vänner, som delades av samtliga informanter, bestod i att det kunde vara svårt att umgås som vanligt i sociala sammanhang, och att livet i perioder bara kretsade kring det placerade barnet. Alla informanter är överens om att det finns förutfattade meningar om varför man väljer att bli familjehem. Det vanligaste de får höra från omgivningen utanför släkten och den nära vänskapskretsen, är att familjehemsföräldrar väljer att bli det för att tjäna pengar och för att få ett jobb. Också på arbetsplatsen kan det vara besvärligt med de kommentarer som kan uppstå. En informant berättar om dennes arbetsplats där en arbetskollega kallade deras placerade barn för en "horunge", vilket kändes mycket sårande. Kommentarer uppstår speciellt då familjehemmet har köpt något nytt föremål som exempelvis en ny bil eller en resa då en del tror att familjehemmet har haft möjlighet att göra

det just på grund av att de är familjehem och tjänar mycket pengar. Detta upplever informanterna som mycket kränkande och sårande då de för det första inte tjänar mycket pengar på att vara familjehem och för det andra att en del kan tro att man skulle kunna utnyttja barn som behöver hjälp och stöd på det sättet. Det är utmattande att hela tiden ha svar på tal till allas kommentarer.

Informanterna upplever ofta att omgivningen är förvånade över att det placerade barnet kan vara kvar så länge hos dem. Många gånger tror omgivningen att det bara är för en kort och tillfällig period det placerade barnet ska bo hos dem och inte bli en familjemedlem som det placerade barnet oftast blir. Detta är något som informanterna inte bryr sig så mycket om efter ett tag som familjehem och till slut orkar de inte förklara hur deras liv ser ut då de känner att det ändå inte skapas en förståelse för deras situation. Informanterna upplever att omgivningen anser att ett placerat barn inte ska utmärka sig på något sätt, utan mest bara finnas där. En informant berättar att det är vissa av deras släktingar och vänner som kramar om deras biologiska barn när de träffas, men inte det placerade barnet.

Ytterligare kommentarer som familjehemsföräldrarna får höra i mötet med allmänheten är att de är så goda och gör ett bra jobb genom att vara familjehem, vilket enligt dem inte alltid känns så bekvämt utan snarare påklivat och löjligt. Andra gånger kan de uppleva att kommentarerna kommer från hjärtat och då är det lättare att ta det till sig. Då okunskapen ofta är stor från allmänheten känns det bekvämt och tryggt att umgås med nära släkt och vänner som inte bedömer dem efter att de är familjehemsföräldrar, utan att man bara är en familj och kan få vara som man är. Det är enligt informanterna skönt att umgås med de som är insatta i deras situation och att inte hela tiden behöva försvara och förklara varför de har valt att ta emot ett placerat barn. Det är viktigt att få detta stöd som samtidigt gör att man får en djupare och närmare relation, vilket gör att allt blir mycket lättare. Det händer att en del släkt och vänner anklagar familjehemsföräldrar för att vara elaka mot sina biologiska barn då de tar emot ett placerat barn i hemmet. Med tiden lär familjehemsföräldrarna sig att det enda som då hjälper är att sortera och gallra bort de som inte vill acceptera deras val att ta emot ett barn utanför den biologiska familjen. Under en av fokusgruppintervjuerna ställdes frågan om hur informanterna tänkte att vardagslivet hade förändrats sen de blev familjehem jämfört med hur det var innan. Det snabba och tydliga svaret var: ”Gallar bort oseriösa vänner!”

Familjehemsuppdragets positiva och negativa effekter på personlig och psykologisk utveckling hos föräldrar och biologiska barn i familjehem

Förändring går som en röd tråd genom alla de teman som utkristalliserade sig under databearbetningen. Förändringarna som familjehemmen genomgår i placeringsprocessen ger positiva och negativa effekter för individerna i grundfamiljen. Informanterna beskriver i fokusintervjuerna hur förändringen börjar med förberedelser inför att bli familjehem. För några av informanterna har förändringen inte varit så tydlig, kanske på grund av att den skett så stegvis, som i ett fall där kvinnan i familjen först arbetat som dagbarnvårdare och som en förlängning på det blev kontaktfamilj och sedan, som en ytterligare naturlig följd, tog uppdrag som familjehem. En annan informant, som har ett biologiskt barn med särskilda behov, tyckte inte heller att förändringen var så stor. En tredje informant var själv uppvuxen som biologiskt barn i familjehem och hade större förkunskap om hur livet som familjehem kunde se ut. ”För våran del så har ju hela vårt liv förändrats i och med barnen” formulerade en fjärde informant i en av fokusgrupperna. Andra beskrev sitt liv som lite av ett ”Vilda Västern” och ”hårslitande”, men trots olika grader av upplevd förändring i familjelivet så rådde samstämmighet kring att familjehemsuppdraget var en blandning av ”tufft, jobbigt och roligt”.

Förändring leder ofta till utveckling i någon riktning för de individer som drabbas av den. Det finns en önskan hos någon av informanterna om att deras biologiska barn ska bli mer hjälpsamma mot andra, stå upp för de svaga och ta sitt ansvar för att andra ska må bra. Andra informanter vittnar om att deras biologiska barn har utvecklat just förmågor som empati,

ödmjukhet och viljan att stå upp för andras rättigheter. Flera av informanterna påstår att i många fall mognar de biologiska barnen, som växer upp i ett familjehem, tidigare mentalt än sina jämnåriga kamrater, vilket ibland kan vara svårt för kamraterna att förstå. Små saker utan någon större betydelse blir inte så viktiga för de biologiska barnen, fokus läggs mer på det som verkligen har betydelse för ett välmående.

De biologiska barnen får enligt flera av familjehemsföräldrarna i studien ett annat perspektiv i och med de svårigheter de ser att de placerade barnen fått genomgå och/eller vilken situation de placerade barnens biologiska föräldrar lever i. En informant, med egen erfarenhet av att växa upp som biologiskt barn i familjehem, sa: "Jag upplevde nog att man blev... bättre å nästan, det låter ju lite fjantigt, men nästan harmonisk på nå't sätt liksom. Man hade lättare för att; 'Ja-ja, det gick inte så bra på matteprovet, men vi har i alla fall mat hemma'." Ytterligare en positiv påverkan som delades under samma diskussion och som fick ett stort och samstämmigt igenkännande av nästan alla i gruppen var erfarenheten av att de biologiska barnen många gånger har en djupare acceptans för att alla är olika och också ska få vara det, man är lika värdefull för det. En informant delade med sig av ett samtal som förts nyligen hemma hos dem: "Å då så sa (biologiskt barns namn) de atte, å (annat biologiskt barns namn) också, att de som va så bra me mig va att... att dom får va som dom e... att man inte, att man inte gör om nån utan alla får va som dom e. (eget barns namn), hon får ha sina killkläder å de e inget konstigt me de."

De mer erfarna familjehemsföräldrarna upplever att de biologiska barnen bygger upp ett självförtroende ju längre tiden går som familjehem och de blir mer härdade och vågar då också säga ifrån mer när de anser sig bli orättvist behandlade. De av informanterna som idag har vuxna barn som har växt upp i ett familjehem, är nu glada över att ha gjort det. De har utvecklat, som deras föräldrar själva uttrycker det varma känslor för andra och dömer inte. De har också lärt sig att hantera svåra processer och kan idag i vuxen ålder tänka sig att själva bli familjehem.

Informanterna har även bevittnat hur känslomässigt jobbigt det är för de biologiska barnen att se placerade barn komma och gå genom åren. Det kan bygga upp en rädsla hos det biologiska barnet att också bli lämnat om det inte är perfekt. När det placerade barnet lämnar familjehemmet, uppstår en stor saknad och de biologiska barnen funderar mycket kring hur livet kommer att bli för det placerade barnet, speciellt om det placerade barnet har komplicerat förhållande till sina biologiska föräldrar. Det mest negativa som framkom under intervjuerna var att ett biologiskt barn hade utvecklat psykiska besvär med koppling till traumatiska händelser som skett i familjen på grund av uppdraget som familjehem.

Familjehemsföräldrarna uttrycker att de inte är några karriärsmänniskor, utan satsar mer på att vara hemma, både för att de inte har några andra val, men också för att de vill. De flesta av informanterna anser sig ha blivit strängare när det gäller regler och rutiner sen de blev familjehem för att det ska fungera, medan någon ansåg sig ha blivit snällare. Den största personlighetsutvecklingen hos alla informanterna i studien är att de har blivit mycket tuffare i olika beslut som ska tas och att de säger ifrån när de tycker att det behövs. De ställer numer högre krav, är mer förberedda och går inte med på allt som sägs som de gjorde förut, framför allt när det gäller samarbetet med socialtjänsten. En av informanterna beskrev det som att ha blivit en "väghyvel", där man helt enkelt måste plöja sig fram dit man vill komma utan några hinder på vägen, att inte ge sig.

En positiv psykologisk effekt som framkom i intervjuerna var att informanterna upplevde att de blivit bättre på att "tänka tio steg framåt". Det vill säga att de försöker förutspå händelser och eventuella konsekvenser av dessa för att i god tid kunna förbereda både de placerade och de biologiska barnen i familjen på händelser och förändringar, eller helt enkelt agera effektivt och i förebyggande syfte gentemot exempelvis förskoleverksamhet och skola, men även i förhållande till uppdragsgivaren. Slutligen menade informanterna från båda fokusgrupperna

enigt att de genom uppdraget som familjehem lärt sig att på riktigt värdesätta sin familj och sina vänner.

Intressant information utanför frågeställningarna

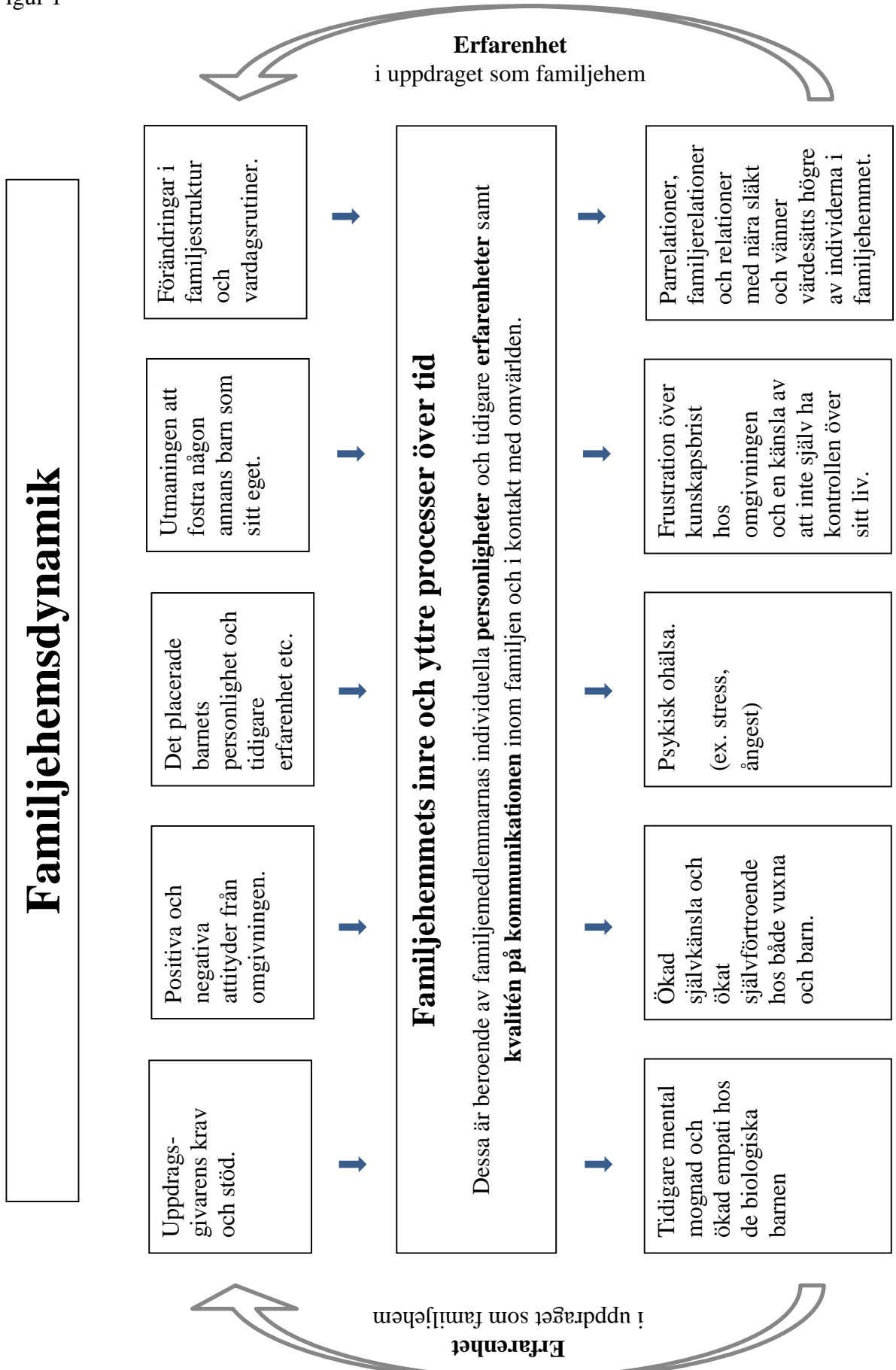
Under fokusgruppintervjuerna delade informanterna frimodigt med sig av sina erfarenheter och åsikter kring hur det är att vara familjehem. En del av de uppgifterna ligger utanför uppsatsen frågeställningar, men förtjänar likväl att uppmärksammas. Dels för att det är tänkvärd information som skulle vara mycket intressant att fördjupa sig i i framtiden och dels för att informanterna själva uttryckte att de ville få sina röster hörda.

Informanterna förmedlar att de hade önskat bättre uppbackning från uppdragsgivaren socialtjänsten. De anser att man borde se mer till den individuella familjekulturen i familjehemmen vid matchningen mot barn som ska placeras, för att på så sätt få ett bättre utgångsläge och öka chanserna för ett hållbart familjehem. Båda grupperna framhåller vikten av att familjehemsföräldrar erbjuds möjlighet att vara hemma mer med de placerade barnen, framförallt i början av en placering. Informanterna betonar att det är en viktig del i anknytningsprocessen att man finns tillgänglig för det placerade barnet i den nya hemmiljön och även för att de biologiska barnen. Samtidigt finns föräldrarna på plats för eventuella biologiska barn som även de genomgår en förändringsprocess i och med att de får ta emot ett nytt ”syskon” i familjen. De informanter med längst erfarenhet i studien - paret som haft familjehemsuppdrag i nitton år och där mamman i familjen har varit hemma på heltid, berättade att deras vuxna biologiska barn säger att det bästa med deras uppväxt var att det alltid fanns någon hemma när de kom hem från skolan och när det var lov.

Flera informanter efterfrågade bättre information från socialtjänsten och önskade att familjehemssekreterare och socialsekreterare visade mer intresse för själva innehållet i det som kommuniceras vid hembesök och andra möten, än för att det ska dokumenteras att det har blivit sagt. Båda fokusgrupperna framhöll att de önskade mer konkret vägledning som inte kom från böcker eller pappershögar utan ifrån människor med verklighetsbaserad kunskap.

Fokusgrupp B diskuterade behovet av tydligare handlingsplaner för hur man skall hantera särskilda situationer som kan uppstå i ett familjehem. Till exempel om det kommer en förälder eller släkting och tar barnet med sig. Här rådde tveksamhet kring om det fanns riktlinjer och även om så vore, så hade inte alla fått den informationen till sig. En informant delgav att han upplevde att socialtjänsten räknar alltför kortsiktigt i kronor och ören och att man får ”dra ur saker från soc.” om man behöver hjälp och stöd med lösningar vid problematik och svårigheter hos det placerade barnet eller i familjen i stort. Informanten önskade att socialtjänstemän och förvaltningsnämnder såg familjehemsvården som ett långsiktigt och kraftfullt instrument som stöttar barn som behöver mycket resurser, praktiskt och känslomässigt såväl som ekonomiskt. Att satsa ekonomi på de placerade barnen medan de fortfarande bor i familjehem är väl investerade pengar, jämfört med vad det skulle kosta samhället om barnen, på grund av beteendestörningar eller psykisk sjukdom, hamnar i kriminalitet eller missbruk när de blir unga vuxna, menade informanten.

Figur 1

Egenproducerad figur

Ett sista ämne som kom upp rörde så kallade släktingplaceringar. Ibland får släktingar till barn som behöver placeras uppdrag som familjehem. Det kan i praktiken innebära att barnet eller ungdomen bor hos farföräldrar, mosttrar, farbröder eller andra släktingar. Denna lite speciella form av placering kallas i familjehemskretsar för släktingplacering. Några av informanterna framhöll att det tycks vara så att familjehem med släktingplacerade barn och även de släktingplacerade barnen, behandlas annorlunda än familjehem där det inte finns någon familjekoppling med det placerade barnet. Man skulle kunna beskriva det som en lite styvmoderlig behandling där uppdragsgivaren inte tar lika stor hänsyn till varken familjehemmet eller det placerade barnet. Bara en av informanterna hade en släktingplacering, men dennas beskrivningar av kommunikationen och samarbetet med socialtjänsten var så olik de andra informanternas beskrivningar att man fick uppfattningen av att här förväntades det att både det placerade barnet och familjehemmet skulle klara hela placeringsprocessen utan några större svårigheter på grund av den enkla anledningen att de är släktingar.

Diskussion

Studien syftade till att undersöka vilken påverkan familjehemsföräldrar kan uppleva att deras uppdrag som familjehem har på grundfamiljens individer och deras relationer. Analysen av fokusgruppdiskussionerna visar att för många familjehemsföräldrar har kommunikation en central betydelse för vilka positiva och negativa effekter familjehemsuppdraget har på grundfamiljen. Förändring är en röd tråd genom familjehemsprocessen. Vilken påverkan förändringen har på grundfamiljen tycks utifrån föräldrarnas diskussioner i studiens fokusgrupper vara beroende av kvalitén på kommunikationen inom grundfamiljen och framför allt i kontakten med uppdragsgivaren.

Författarnas olika perspektiv och förståelse för uppsatsämnet Familjehemsdynamik har underlättat i kontakten med och förståelsen av informanternas livsvärld. Trots att informanternas öppenhet i intervjuerna oundvikligen rörde upp känslor hos författarna, anser desamma att de kunde förhålla sig professionellt till insamlad data. Ju högre abstraktionsnivå och ju längre från källmaterialet desto enklare. Att den ena av författaren inte själv har uppdrag som familjehem, har gjort att den andra författaren lättare kunnat få en viss distans till ämnet som sådant, samtidigt som erfarenheten av att ha familjehemsuppdraget som en del av livet har varit en tillgång i förståelsen av intervjuerna. Författarna hade önskat att deras intervjuteknik hade varit mera förfinad. I reflektion efter fokusgruppsintervjuerna kände författarna att Fokusgrupp A, för vilken båda författarna var helt okänd, hade något svårare att diskutera ämnena mellan varandra. Istället riktade de sig mycket till moderatören med svar på frågan. Fokusgrupp B hade lättare för att diskutera sinsemellan. Tankar om detta kretsar kring huruvida det var de olika miljöerna (det var lite bekvämare miljö på platsen där Fokusgrupp B träffades), Ulrikas koppling till Fokusgrupp B, informanternas personligheter, eller grupsammansättningarna i sig som utgjorde skillnaden.

Ahrne och Svensson (2011) framhåller betydelsen av att skapa en bekväm och avspänd miljö i genomförandet av fokusgruppsdiskussioner för att informanterna på så vis ska ges bästa möjliga förutsättningar till att föra givande diskussioner. Kontakten med informanterna blev mycket god och det tycks som, att vetskapen om att en av författarna själv har uppdrag som familjehem bidrog, dels till att de från första början var positivt inställda till att delta i studien och även till den förtroliga stämningen som skapades under intervjuerna.

En oväntad påverkan som framkommer i resultatet är att föräldrarna beskriver att de ofta möts av överdrivna och överväldigande kommentarer om hur goda personer de är och de inte alls känner sig bekväma med denna obeskrivliga och konstruerade godhet som liksom klistras på dem mot deras vilja. Föräldrarna menar att det är skillnad om någon säger något ärligt,

positivt och att det kommer från hjärtat med en insikt om vad det kan innebära att vara familjehemsförälder till skillnad från när någon öser på med superlativ bara för att ha något positivt att säga.

Familjehemsföräldrarnas parrelationer kan förändras både positivt och negativt. Kommunikationen mellan föräldrarna blir central och viktig för att få familjen att fungera och en naturlig följd av det samspelet blir att föräldrarna utvecklar en större ödmjukhet inför varandra. De sammanboende informanternas upplevelser av att placerade barn ofta upptar mycket tid och uppmärksamhet från föräldrarna gör att de värdesätter tid tillsammans och med grundfamiljen mer än tidigare. Här ser vi tydliga kopplingar till Younes och Harp (2007) och Höjer (2004) som framlagt att kommunikation i parrelationen är ett energibesparande och viktigt verktyg för familjehemsföräldrarna samt att en ny ödmjukhet utvecklas mellan föräldrarna som par och att ett större värde sätts på egen-tid, både som par och tillsammans med de biologiska barnen. Höjer (2004) framhåller även att familjehemspar ofta lever i långa förhållanden med samma partner livet ut tack vare att de har ett så öppet och kommunikativt samspel i sitt förhållande.

Det råder enligt Daniel (2011) en allmän okunskap kring vad det innebär att vara familjehem och varför en del väljer att bli det. Enligt familjehemsföräldrarnas berättelser verkar detta stämma även i deras verklighet. Familjehemsföräldrarna låter oss förstå att de ibland upplever det svårt att umgås i vissa sociala sammanhang där fördomar som sårar och kränker kräver svar på tal och slukar energi. Några av föräldrarna uttrycker att de till slut inte orkar förklara sin situation när ändå ingen verkar förstå. Enligt några av informanterna är det när vänners, arbetskamraters och bekantas attityder och handlingar blir alltför kränkande, som oseriösa bekantskaper och vänner gallras bort. Fördjupade relationer med släkt och nära vänner som förstår och är insatta i familjehemsföräldrarnas situation blir desto viktigare och utgör ett stort stöd.

De biologiska barnen måste vänja sig vid att dela med sig av föräldrarnas uppmärksamhet. Det kan vara svårt för de biologiska barnen, även om de förstår det placerade barnets behov av extra omsorg. Daniel (2011) belyser att de placerade barnen kräver mycket mer än mat och husrum. Att få ett placerat barn till syskon skiljer sig från att få ett litet biologiskt syskon.

De flesta familjehemsföräldrarna i innevarande studie har både en önskan om att deras biologiska barn ska utveckla en större empatisk förmåga, ödmjukhet och vilja att stå upp för andras rättigheter och inte döma människor utan grund. Studiens familjehemsföräldrar med äldre barn framför upplevelser av att denna önskan införlivats hos deras biologiska barn och de tror att denna empati, ödmjukhet, acceptans och varma känslor för andra har utvecklats som en effekt av att de växt upp i ett familjehem. Forskning av Höjer (2004), Twigg och Swan (2007) och Younes och Harp (2007) bekräftar att de flesta familjehemsföräldrar anser att det är bra för de egna biologiska barnen att växa upp i ett familjehem och att föräldrarna uppfattar att de biologiska barnen utvecklar sin empatiska förmåga och blir bättre och inkännande människor med ett mer inkluderande förhållningssätt till sina medmänniskor.

Flera föräldrar i den föreliggande studien tror att deras biologiska barn kan tänka sig att bli familjehem i framtiden. Denna tankegång kan kopplas till studien av Twigg och Swan (2007) som visar att det är vanligt att biologiska barn från familjehem engagerar sig i hjälporganisationer eller till och med själva blir familjehem som vuxna.

De familjehemsföräldrar i studien som har biologiska barn upplever att deras biologiska barn med tiden bygger upp ett självförtroende och lär sig hantera svåra processer. Watson och Jones (2002) framhåller i sin studie att erfarenheten av att dela föräldrarnas tid och uppmärksamhet kan vara positivt för de biologiska barnen, då detta kan skapa en självständighet, som barnen kan behöva som beskydd mot omgivningens okunskap.

Föräldrarna uttrycker att det är svårt att anpassa information angående det placerade barnets situation och tillstånd så att den passar de biologiska barnens ålder och mognadsnivå.

Detta speglar forskning där Höjer (2007) visar att det är viktigt att anpassa informationen om de placerade barnen och att deras situation kommuniceras på en för det biologiska barnet förståelig nivå. Ett familjehemspar i studien delgav att ett biologiskt barn, genom att ha upplevt olika placerade barn komma och gå, hade utvecklat och levt med en rädsla för att själv bli bortlämnad om hen inte var bra nog. Både Kaplan (1988) och Serbinski och Shlonsky (2014) förklarar i sina studier att man genom att ge information om ett placerat barn som det biologiska barnet inte har tillräcklig mognad att förstå, kan utveckla separationsångest och även påverka personligheten hos det biologiska barnet. I fokusgruppsintervjuerna framkommer att ett par av familjehemsföräldrarna har ett biologiskt barn som utvecklat psykiska besvär med koppling till trauma i familjehemmet. Här ser vi även en direkt koppling till Twigg och Swan (2007) som visar att de biologiska barnen i strävan att stötta och inte ifrågasätta föräldrarna i deras val att bli familjehem, dräneras på energi genom att de trycker undan egna behov och känslor.

Föräldrarnas diskussioner förmedlar en gemensam uppfattning kring hur viktigt det är med ärlighet och att oärlighet och lögn skapar oro och ängslan hos barnen. En obehaglig tanke som någon delade med sig av var känslan av att ha hjälpt andras barn på bekostnad av sitt eget. Forskning från Höjer (2004), Höjer (2007), Twigg och Swan (2007), och Poland och Groze (1993) visar att de biologiska barnen nästan kan bli lite osynliga i familjen när det placerade barnet tar upp mycket av föräldrarnas tid och uppmärksamhet. Det har konsekvenser både för föräldrarna som får skuld-känslor när de inser situationen, och de biologiska barnen, som upplever bitterhet och frustration när de känner att deras behov och önskningar inte tas på allvar. Föräldern som med emfas betonar att de biologiska barnen förtjänar en extra omtanke tolkar vi som en fullständigt klar spegling av tidigare forskning.

Alla familjehemsföräldrar i den aktuella studien är överens om att uppdraget som familjehem har bidragit positivt till deras personliga utveckling på så vis att de upplever sig ha blivit tuffare i olika beslut som ska fattas, att de säger ifrån tidigare. De upplever även att de har lärt sig att tänka tio steg framåt, ställa högre krav på uppdragsgivaren och skola, och i viss mån även på de biologiska barnen.

Tidigare studier Höjer (2004), Kaplan (1988), Twigg och Swan (2007) och Younes och Harp (2007) visar precis som denna studie att föräldrar anser att uppdraget som familjehem har en generellt positiv effekt på familjen och dess medlemmar. Trots det upptar diskussioner kring negativa erfarenheter av samarbetet och kommunikationen med uppdragsgivaren, socialtjänsten en betydande del av intervjuerna med fokusgrupperna. Kanske beror det på att informanterna befinner sig i sin handledningsgrupp, där det är vanligt att man ventilerar dessa problem. Samtidigt ökar intensiteten i diskussionerna när detta ämne kommer upp. Engagemanget informanterna uppvisar i just dessa frågor tolkar vi som att kommunikationen med socialtjänsten är en central och viktig beståndsdel i deras familjehemsuppdrag.

Det visar sig att föräldrarna ofta känner sig motarbetade i sitt uppdrag och att socialtjänsten kontrar deras förslag med lagar och paragrafer. De flesta upplever att det kan vara lättare att samarbeta om det placerade barnet är placerat enligt LVU och mycket svårare om barnet är placerat enligt SoL, då föräldrarnas rättigheter och vilja ska uppfyllas. När socialtjänsten undanhåller eller ger otillräcklig information beträffande det placerade barnet, skapar det slitningar och förtvivlan i familjehemmen. Föräldrarna i studien beskriver hur det i värsta fall leder till en kamp för att undvika sammanbrott i familjehemmet. Wilson et al. (2000) beskriver att adekvat information om det placerade barnet och en tydlig kommunikation mellan uppdragsgivare och familjehem, både innan och under placering är viktigt för att undvika sammanbrott i familjehemmet.

Familjehemsföräldrarna med sin positiva och problemlösarattityd anser att problemen borde gå att lösa med bättre kommunikation mellan parterna och att det kan uppnås genom att socialtjänstens personal får bättre kunskap om familjehemmets situation och vice versa. Föräldrarna framför även önskemål om att få bättre stöd och mer konkret vägledning från sin

uppdragsgivare samt möjligheter till att vara hemma mer med det placerade barnet. Younes och Harp (2007) belyser i sin studie vikten av att familjehemsföräldrar ges möjligheter att vara hemma på heltid, framförallt i början av en placering, för att kunna bygga upp det placerade barnets tillit samt det nätverk som ska finnas för barnet i vardagen.

Kommunikation är som ett övergripande tema genom hela resultatet. Flera av föräldrarna i familjehemmen framhåller att de inte känner sig lyssnade på och att det skapar misstro och frustration eftersom de upplever att socialsekreterare, folk i allmänhet, skola, släktingar och vänner inte har tillräcklig kunskap om hur det är att fungera som familjehem. I mötet med andra familjehemsföräldrar kan de känna att kommunikationen går fram och i interaktionen dem emellan skapas gemenskap och tillit utifrån deras ömsesidiga erfarenheter i den gemensamma kontexten.

Även inom familjen verkar kommunikationen vara ett viktigt verktyg som löser konflikter och bygger tillit. Det är enligt Poland och Groze (1993) studie av stor vikt att lyssna på de biologiska barnen och samtidigt låta dem förstå att de blir hörda. Genom att göra det skapas tillit och trygghet hos de biologiska barnen som då känner att deras åsikt blir uppmärksammas (Poland & Groze, 1993). Separationsångest hos de biologiska barnen i familjehem skapas av de inre bilder barnen gör av den information, som de kanske inte egentligen har mognad nog att ta in, angående placerade barn och varför de blir placerade (Höjer, 2007). Under fokusgruppintervjuerna i innevarande studie talar familjehemsföräldrarna på olika sätt om att ärlighet är viktigt och att information till barnen i familjen behöver anpassas efter ålder. Det tycks som att föräldrarna i studien är medvetna om problematiken, men inte har förstått konsekvenserna. Här tror vi att det skulle vara till stor hjälp för familjehemmen att få mer stöd i att hantera känslig och avancerad information kring det placerade barnet och hur de ska kommunicera den till de biologiska barnen för att undvika att de utvecklar exempelvis separationsångest. Vi föreslår att detta borde tas upp på uppdragsgivarnas grundutbildningar för familjehem.

Resultaten i den aktuella studien visar att kommunikationen mellan familjehemmen och uppdragsgivaren kan vara av dålig kvalitet. Det ligger i linje med tidigare forskningsresultat (Daniel, 2011, Sutton & Stack, 2013, Younes & Harp, 2007, Wilson et al., 2000). Det får oss att fundera över varför kommunikationen mellan uppdragsgivaren och familjehemmen är bristfällig. Kan det vara så att personalen vid individ och familjeomsorgen i kommunerna inom Västra Götaland är ovetande om vilka konsekvenser det får för familjehemmen och de placerade barnen, inte minst, när det blir ett sammanbrott i ett familjehem? Nej, det är svårt att tro eftersom det faktiskt händer då och då och att samma personal vid socialtjänsten får ta hand om spillrorna. Dessutom visar tidigare forskning att både socialtjänst och familjehem arbetar hårt för att undvika just sammanbrott. Efter att ha lyssnat på och analyserat informanternas berättelser om svårigheter i kommunikationen med uppdragsgivaren, där en ömsesidig kunskapsbrist verkar bidra till svårigheter i förståelsen av motpartens situation, drar vi slutsatsen att en orsak till svårigheterna tycks vara att familjehemmen ibland känner att beslut som fattas inte är förankrade i deras konkreta verklighet. Detta påvisar även Daniel (2011), Sutton och Stack (2013) i sina studier. En annan orsak kan vara att socialkontoren inte har tillräckligt med resurser och att socialsekreterarna därför har en alldeles för hög arbetsbelastning, vilket i sin tur påverkar kommunikationen med familjehemmen. Personalomsättningen påverkas troligtvis också av den höga arbetsbelastningen och bidrar även den till glapp och misstro i kommunikationen socialtjänst-familjehem.

Forskning kring familjehem och familjehemsplacerade barn finns det gott om. Hur familjehemsuppdraget påverkar den biologiska familjen är ett inte lika beforskat fält. Befintlig forskning kring detta, som vi tagit del av är ofta explorativ och ger en tydlig bild av familjehemsdynamik och hur uppdraget som familjehem påverkar den biologiska grundfamiljen. Det råder brist på familjehem i Sverige och behovet ökar ständigt. De

familjehem som redan har uppdrag signalerar att det finns brister i kommunikationen mellan familjehem och deras uppdragsgivare. Samtidigt finns en stor allmän kunskapsbrist kring vad det innebär att vara familjehem. Vi ställer oss frågan hur forskningen används, då familjehemsföräldrarna i vår studie återger samma bild som andra familjehemsföräldrar i olika delar av världen gett forskarna under de senaste 10-20 åren. Här blir det tydligt att mer resurser krävs till socialtjänstens insatser.

Modellen Familjehemsdynamik (se Figur 1) kan ses ur ett socialkonstruktionistiskt perspektiv och visar hur både positiv och negativ påverkan kan flöda in i familjehemmets livsvärld. I familjehemmet processas påverkningarna. Hur processen ser ut kan dels bero på vilka tidigare erfarenheter, eller tydligare uttryckt, vilka personliga konstruktioner individerna i grundfamiljen har i förhållande till det placerade barnets personliga konstruktioner. Det vill säga vad barnet till exempel har med sig för bild av hur familjeliv ser ut och hur väl det stämmer in på den familj barnet nu bor i (Höjer, 2007). Processen kan också påverkas av kvalitén på kommunikationen mellan familjehemmet och uppdragsgivaren, skola, vänner, släktingar m.fl. Kvalitén på kommunikationen kan enligt vår tolkning av Payne (2008) i sin tur antas bero på de kommunicerande parternas personliga konstruktioner. Självklart kan man utgå ifrån att grundfamiljens individers personlighet och struktur har en stor betydelse för hur familjehemsprocessen kan se ut i olika familjer. Detta har vi inte kunnat ta hänsyn till i studien, men det är en intressant aspekt och det skulle vara intressant att se en kvantitativ studie undersöka familjehemsföräldrar ur ett personpsykologiskt perspektiv.

Det mest intressanta med modellen som innevarande studie genererat är att den visar att effekterna av familjehemsprocessen kan vara både positiva och negativa, men att de alla berikar familjehemmet med erfarenhet. Man kan då anta att familjehemmets alla individer har olika personliga konstruktioner av familjehemsliv, men även att upplevelsen av en gemensam verklighet, som Payne (2008) beskriver det, i det här fallet upplevelsen av att vara familjehem, skapar en social konstruktion som är gemensam för just den familjen. Erfarenheter som familjehemmet och dess individer tillägnat sig kan sedan användas i kommunikationen med den påverkan som kommer in i familjehemmet. I denna fas menar vi att familjehemsföräldrarnas och de biologiska barnens erfarenheter i bästa fall kan användas och tas tillvara och i interaktion med uppdragsgivare, skola, släkt, vänner och folk i allmänhet skapa nya sociala konstruktioner vilka kan leda till ökad förståelse och därmed bättre kommunikation mellan familjehemmen och omvärlden. Även i interaktion med andra familjehem, som vid handledning, skapas för familjehemmen användbara sociala konstruktioner där, enligt flera av informanterna, erfarenheten från andra familjehemsföräldrar med längre tid i uppdraget är värdefull för dem som inte har varit familjehem lika länge. Om man tolkar *erfarenhet* i modellen som att det skett en personlig och gemensam positiv *utveckling* hos grundfamiljen kan den även ge en antydning till hur det kan komma sig att föräldrarna i studien, trots allt negativt de tagit upp i intervjuerna, i stort sett har en positiv syn på sitt uppdrag.

Familjehemsföräldrarna upplever att relationerna inom grundfamiljen påverkas både positivt och negativt av uppdraget som familjehem. Föräldrarna uppger att de fått en närmare och djupare relation, både till varandra som par och till de biologiska barnen. De negativa effekterna är att uppdraget i sig slukar mycket energi och tid och som gör att föräldrarna känner otillräcklighet och utmattning och kommer an av hur god kommunikation man har inom familjen, men också på hur stor problematik som finns kring det placerade barnet.

Familjehemsföräldrarna upplever att de biologiska barnens psykologiska utveckling i huvudsak påverkas positivt. De anser att de biologiska barnen blir mer empatiska, självständiga och tidigare än jämnåriga utvecklar en förståelse för samhällets komplexitet.

Familjehemsföräldrarna upplever att de som föräldrar har blivit tydligare i sin gränssättning och att de utvecklat en förmåga att uppfatta och förutse tänkbara händelsekedjor vilket gör att de kan agera snabbare i olika situationer. Som människor upplever föräldrarna att

de uppskattar och värdesätter den nära relationen och tiden de får tillsammans i vardagen mer nu än innan de blev familjehem. De väljer att hellre vara hemma med familjen än att satsa på en yrkeskarriär.

Studiens frågeställningar besvarades i det stora hela. Det som förvånade mest var att vissa av informanterna blev lite ställda inför frågan hur de upplevde att deras uppdrag som familjehem påverkade de biologiska barnens psykologiska utveckling. Genom att be föräldrarna reflektera över detta väckte vi upp tankar och känslor som de kanske inte var förberedda på. Vid frågan om hur föräldrarna upplevde att de utvecklats som människor på grund av familjehemsuppdraget uppfattade vi att familjehemsföräldrarna hade vissa svårigheter att separera sin person från föräldrarollen. Vi tolkar det som att de upplever föräldrarollen som sin primära identitet.

Att framföra en positivare och mer verklighetsbaserad bild av familjehem var en av motiveringarna till varför familjehemsföräldrarna valde att delta i studien. Trots att föräldrarna med stort engagemang beskriver hur de tampas med fördomar från allmänheten och svårigheter i kommunikation med sina uppdragsgivare, lyckas de likväl förmedla en positiv grundsyn till uppdraget som familjehem.

Referenser

- Ahrne, G. & Svensson, P. (2011). *Handbok i kvalitativa metoder*. (1. uppl.) Malmö: Liber.
- Angelöw, B. & Jonsson, T. (2000). *Introduktion till socialpsykologi*. (2., [rev.] uppl.) Lund: Studentlitteratur
- Daniel, E. (2011). Gentle iron will: Foster parents' perspectives. *Children and Youth Services Review*, 33(6), 910-917. doi:<http://dx.doi.org/10.1016/j.childyouth.2010.12.009>
- Höjer, I. (2007). Sons and daughters of foster carers and the impact of fostering on their everyday life. *Child & Family Social Work*, 12(1), 73-83. doi:<http://dx.doi.org/10.1111/j.1365-2206.2006.00447.x>
- Höjer, I. (2004). What happens in the foster family? A study of fostering relationships in sweden. *Adoption & Fostering*, 28(1), 38-48. Retrieved from <http://ezproxy.server.hv.se/login?url=http://search.proquest.com/docview/61503405?accountid=14825>
- Kaplan, C. P. (1988). The biological children of foster parents in the foster family. *Child & Adolescent Social Work Journal*, 5(4), 281-299. Retrieved from <http://ezproxy.server.hv.se/login?url=http://search.proquest.com/docview/61552215?accountid=14825>
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. (2. uppl.) Lund: Studentlitteratur
- Payne, M. (2008). *Modern teoribildning i socialt arbete*. (2., svenska utg.) Stockholm: Natur & Kultur
- Poland, D. C., & Groze, V. (1993). Effects of foster care placement on biological children in the home. *Child & Adolescent Social Work Journal*, 10(2), 153-164. Retrieved from <http://ezproxy.server.hv.se/login?url=http://search.proquest.com/docview/61585461?accountid=14825>
- Serbinski, S., & Shlonsky, A. (2014). Is it that we are afraid to ask? A scoping review about sons and daughters of foster parents. *Children and Youth Services Review*, 36, 101-114. doi:<http://dx.doi.org/10.1016/j.childyouth.2013.10.023>
- Smith, J.A. (red.) (2007). *Qualitative psychology: a practical guide to research methods*. (2. ed.) London: SAGE

- Socialstyrelsen. (2014a). *Tillståndet och utvecklingen inom hälso- och sjukvård och socialtjänst*. Hämtad 2014-12-28 från <http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/19329/2014-2-3.pdf>
- Socialstyrelsen. (2014b). *Barn och unga – insatser år 2013*. Hämtad 2014-12-10 från <http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/19485/2014-9-1.pdf>
- Socialstyrelsen. (2013). *Ett hem att växa i – familjehemmets bok*. Hämtad 2014-12-11 från <http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/18840/2013-3-1.pdf>
- Socialstyrelsen. (2009). *Individ- och familjeomsorg - Lägesrapport 2008*. Hämtad 2014-12-28 från http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/8466/2009-126-45_200912645_rev2.pdf
- Sutton, L., & Stack, N. (2013). Hearing quiet voices: Biological children's experiences of fostering. *British Journal of Social Work*, 43(3), 596-612. doi:<http://dx.doi.org/10.1093/bjsw/bcr186>
- Sveriges Riksdag. (1990). *Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga*. Hämtad 2015-01-18 från http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/sfs_sfs-1990-52/
- Sveriges Riksdag. (2001). *Socialtjänstlagen (2001:453)*. Hämtad 2015-01-18 från https://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Socialtjanstlag-2001453_sfs-2001-453/#K6
- Twigg, R., & Swan, T. (2007). Inside the foster family: What research tells us about the experience of foster carers' children. *Adoption & Fostering*, 31(4), 49-61. Retrieved from <http://ezproxy.server.hv.se/login?url=http://search.proquest.com/docview/61431085?accountid=14825>
- Younes, M. N., & Harp, M. (2007). Addressing the impact of foster care on biological children and their families. *Child Welfare*, 86(4), 21-40. Retrieved from <http://ezproxy.server.hv.se/login?url=http://search.proquest.com/docview/61411736?accountid=14825>
- Watson, A., & Jones, D. (2002). The impact of fostering on foster carers' own children. *Adoption & Fostering*, 26(1), 49-55. Retrieved from <http://ezproxy.server.hv.se/login?url=http://search.proquest.com/docview/61531582?accountid=14825>
- Wilson, K., Sinclair, I., & Gibbs, I. (2000). The trouble with foster care: The impact of stressful "events" on foster carers. *The British Journal of Social Work*, 30(2), 193-209. Retrieved from <http://ezproxy.server.hv.se/login?url=http://search.proquest.com/docview/61663358?accountid=14825>

Appendix 1

Enkät för bakgrundsinformation i fokusgruppintervju om "Familjedynamik".

"Vi kommer att spela in intervjun och sedan skriva ner (transkribera) den till text. Då kodas allas namn så att ingen ska kunna koppla samman Din eller Dina barns identitet eller annan information till den färdiga uppsatsen. Informationen kommer enbart att användas i vårt examensarbete i Psykologi vid Högskolan Väst och det är bara vi, vår handledare Eva Löfvendahl och vår examinator som kommer att ha tillgång till informationen. Ljudfiler och transkript raderas när examensarbetet är klart. Känslig information transkriberas ej. Er medverkan är självfallet frivillig och ni kan när som helst välja att inte vara med i studien. Den som vill får mer än gärna ta del av den färdiga uppsatsen!"

Tack för Din medverkan!

Maria Åberg 070-xxx xx xx och Ulrika Högberg 070-xxx xx xx

Förnamn;

Ålder;

kod:

Ringa in! →

Ensamstående / Sammanboende

Kvinna / Man

Jag bor; på landet

i en stad

i en mindre tätort

Bostadsform;

Lägenhet

Villa

Annan;

Antal egna barn (om det finns) och deras ålder;

Antal placerade barn (just nu) och deras ålder;

Hur länge har Du haft uppdrag som familjehem?

Hur många placeringar har Du haft sammanlagt?

Eventuell yrkesysselsättning utanför hemmet

Intervjuguide

Övergångsfrågor

1. När man ska bli familjehem föregås det ju (oftast) av en utredning som socialtjänsten eller annan uppdragsgivare gör. Det i sig är ju som en förberedelse. Vi undrar mer över på vilket sätt ni förberedde er på egen hand, för att bli familjehem?
 - Hur tror ni i så fall att förberedelserna hjälpte er?
 -
1. Hur tycker ni att vardagslivet förändrats rent praktisk av att bli familjehem?

Nyckelfrågor

1. Hur upplever ni att relationerna inom grundfamiljen har förändrats sen ni blev familjehem?
2. Vad är en den stora skillnaden sedan innan?
 - Fanns det något, såhär i efterhand, som ni tycker att ni kunde varit bättre förberedda på?
3. Pratar era egna barn om sina tankar och känslor kring att vara familjehem och hur ges det tillfälle till detta?
Ex. är det organiserat eller faller det sig naturligt?
Vilka plattformar finns eller har skapats? Egentligen; När? Var? Hur?
4. Känner ni att ni har förändrats - som föräldrar?
 - som människor? Varför/varför inte?
 - På vilket sätt märks det tror ni?
5. Upplever ni att det finns förväntningar på hur du borde vara som familjehemsförälder från allmänheten tex. grannar, skola, arbetskamrater, släkt och bekanta.
 - ge exempel! - hur påverkar det er i så fall?
6. Tror ni att era egna barn har utvecklat några särskilda förmågor på grund av att ni är familjehem? – Vilka?
7. Hur påverkar ni det placerade barnet och på vilket sätt påverkar hen er i sin tur?

Avslutningsfrågor

1. Tycker ni att ni har fått sagt det ni vill förmedla till oss?
2. Har vi missat något?
3. Är ni nöjda med intervjun som helhet?

Tacka informanterna för hjälpen!

Appendix 3

Högskolan Väst, Trollhättan den 9 januari 2015

Ulrika Högberg och Maria Åberg har under gott och ömsesidigt arbete bidragit till uppsatsens färdigställande. Planering och upplägg har gjorts i samarbete med handledaren. Allt material till uppsatsen har producerats gemensamt, inkluderat intervjuguide och enkäter. Analys och tematisering har diskuterats livligt och tagit mycket tid i anspråk. Arbetet har till största del gjorts under dag- och kvällstid i Högskolan Västs lokaler i Trollhättan. En arbetslogg har förts, där varje arbetstillfälle i korthet har noterats. Loggen består i skrivande stund av 38 datum med tillhörande noteringar. Samarbetet har fungerat väl kring skrivandet av uppsatsen Familjehemodynamik och båda författarna känner att de kan stå för resultatet.

Maria Åberg och Ulrika Högberg

Högskolan Väst
Institutionen för individ och samhälle
461 86 Trollhättan
Tel 0520-22 30 00 Fax 0520-22 30 99
www.hv.se